

Kapitel 5

FRA DRENG TIL MAND

Trods min fars situation og mors nervøsitet derover, fortsatte mit ungdomsliv. Eleverne i skolens ældste klasse havde ret til at blive medlem af elevforeningen og deltage i ballerne i Café Valhalla. Ballerne var, som baller må have været dengang; de yngste af os hængte rundt om i krogene, og en enkelt gang eller to vovede man sig ud på gulvet til dans. Hele aftenen gik med at spytte i den samme bajer, hvis man blev tørstig, gik man på toilettet og tog en slurk vand.

Tjeneren kredsede om bordet, han ville gerne have omsætningen sat op, men her var intet for ham at gøre, vi var fattige som kirkerotter. Øllet smagte mig absolut ikke, jeg havde langt mere lyst til en sodavand, men det gik ikke, så var man out; man skulle være kæk som de andre.

Når der blev spillet op til sidste dans, fik alle travl; nu gjaldt det om at få en aftale om at følge en pige hjem. Man kæmpede bravt, for en sådan aftale gav status. Det at følge hjem sluttede gerne med lidt småfjams i en opgang. Begge parter følte sig forsigtigt frem, gik på opdagelse i sexlivets mystiske verden – for mit vedkommende ret så uskyldigt.

Men det blev det ikke ved med at være. I sommerferien tog jeg forskellige jobs for at have lidt til ferien. I en budcentral fik man 35 kr. om ugen, når man var over 16 år, hvilket jeg var. Folk kunne ringe til centralen og bestille et bud med almindelig budcykel, med »Long John« eller med trehjulet ladcykel. Vi sad og ventede på at få tur og fik så procenter af, hvor meget man kunne køre ind i løbet af ugen.

Det foregik ude på det fine, mondæne Østerbro. En dag ringede en dame og bad om at få en stærk ung mand over for at banke hendes gulvtæpper. Mens jeg slæbte hendes beskidte tæpper ned i gården, var hun for mig helt usædvanligt venlig. Nysgerrig – tilsyneladende bekymret – overdængede hun mig med spørgsmål:

– Hvor gammel er du? Du er vel nok stor og stærk af din alder.

Faktisk var jeg en lille lort. Hun sprang i forvejen og holdt døren. Jeg bankede hendes tæpper og kom tilbage, ret svedig.

– Guuuud! Havde jeg vidst, det var så hårdt, havde jeg altså ikke nænnet at lade sådan en nydelig ung mand slæbe på den måde. Du må da være tørstig, kan du drikke en pilsner?

Hun var i mine øjne en gammel kone, hun har næppe været en dag over tredive, og til min undren havde hun nu iført sig et andet kostume. Hun havde en meget tynd kimono på, og så vidt jeg kunne skønne ikke vintertøjet under.

– Er du forlovet? Har du været forlovet? Har du gjort det fine?

Jeg forstod ikke rigtigt, men det kom jeg til.

– Ved du hvad, du kan få et dejligt varmt brusebad.

Vil du have det?

– Joh, tak, men det er vel ikke for megen ulejlighed?

– Nej, nu skal du bare se, her kan du lægge dit tøj.

Jeg gik i bad, og lidt efter dukker damen op og tilbød at vaske mig på ryggen. Det var hun ret god til; kimonoen blev lagt, for den skulle da nødvendigvis blive våd, og hun var synligt tilfreds med sin kyn-dige og grundige indsæbning, da resultatet ikke kunne skjules. En kampklar ung mand var uden al tvivl beredt til videre afbe-nyttelse. Måske kan man sige, at jeg var kommet i lære. Da hun gerne ville fortsætte lektionerne, viste hun mig en vase, som hun stillede i vinduet som tegn på, at jeg var velkommen.

Efter en del undervisning blev jeg desværre fyret fra budcentra-len, da en kunde telefonerede og meddelte, at bud med det og det nr. på sin cykel lå og sov på en bænk i Fælledparken.

Det var jo et ret hårdt arbejde.

VANDRETURE

I årene 1940-43 tog jeg på mange udflugter med kammerater fra KFUM (Kristelig Forening for Unge Mænd).

Ofte gik turene til hytter, hvor vi overnattede for til sidst at ende med de rene og skære racerløb til og fra lejren Glænø ved Sejrbugten, en tur på 94 km. Om det var pubertetsproblemer, der blev blæst ud, skal jeg ikke kunne sige.

Den socialdemokratiske formand for LO og senere arbejdsminister Laurits Hansen kunne ikke være uvidende om de nazistiske forfølgelser af de tyske arbejderorganisationer, men alligevel sendte han danske arbejdere til Tyskland.

Sammen med en kammerat ved navn Stanley kørte vi de mange kilometer, lagde os i telt uden for selve lejren, holdt os selv med kost – hvilket i realiteten betød, at vi, når de medbragte madpakker var slut, og til vi var hjemme igen, stort set ikke fik hverken vådt eller tørt.

Stanleys mor var skotte, og da han var i lære på Standard Electric, var han lige så fattig som jeg. Vor træningstilstand var helt fantastisk, og på en hjemtur – ganske vist med en stiv kuling i ryggen – tilbagelagde vi de 94 km på tre timer. Præstationen skal ses i skæret af, at vore cykler var uden gear og noget gammelt skrammel, vi selv havde flikket sammen. Spejderlederne, der som oftest var pæne, unge kontorfolk på omkring de tyve år, kørte vi sønder og sammen, når vi var på fællesudflugter. Her var ingen nåde, der blev kørt til lederne faldt sammen og i triumf blev skubbet af os.

Min gamle skolekammerat Kaj begyndte jeg at tage på ture med, fortrinsvis til Dansk Vandrerlaugs mange herberger, der lå bekvemt ca. 30-50 km fra København. Det var jo knap så kønsløst, for her var piger. Ofte samledes vi omkring et bål om aftenen og sang vandresange, mange var tyske, enkelte engelske.

Jeg lagde mærke til, at de fyre, der kunne spille på et eller andet instrument, blev meget populære hos »damerne«. Derfor bad jeg på vej hjem fra en fugtig familiesammenkomst min opløftede hr. fader om en mundharmonika. Da han var ret positivt stemt, strammede jeg ønsket til en banjo. Jeg fik som bekendt et klaver. Trods min musikalske far lærte jeg aldrig selv at spille på et instrument. Trods verdens bedste lærer og lektioner to gange ugentlig gik det ikke. Efter et halvt år gav læreren op.

TYSKLANDSARBEJDERE

Vore social- og arbejdsministere havde erfaring fra deres mangeårige virke i det socialdemokratiske arbejderparti og faglige organisationer. De har derfor på alle måder haft en førstehåndsviden om tyske arbejderes kår. De har vidst, at de tyske fagforeninger blev forbudt ved Hitlers magtovertagelse, og at tyske fagforeringsrepræsentanter var blevet forfulgt, tortureret, og spærret inde i tugthuse. De vidste, at de forhold, der gjaldt på det danske arbejdsmarked, f.eks. ret til at forhandle og strejke, var en saga blot i Det Tredje Rige.

Trods denne viden brugte de både gulerod og pisk for at få sendt danske arbejdere til Tyskland efter devisen: »Tager du arbejde i Tyskland, nedsættes dit kontingent til fagforeningen, og du får skattelettelser. Nægter du, fratager vi dig arbejdsløshedsunderstøttelse og alle sociale ydelser til familien«.

Hvorfor gjorde de danske politikere det? De måtte da vide, at en dansk arbejder i Tyskland var ensbetydende med en ekstra tysker ved fronten. I dag siger man, at vores regering blev truet til det. Så vidt jeg ved, fik de ikke en pistol i nakken, og foreligger der overhovedet dokumentation for tyske trusler, endsige om tyske forespørgsler? Nej, de fleste politikere fulgte trofast den kurs, statsminister Thorvald Stauning havde sat sig for; nemlig at få Danmark ind i »Neuropa«.

I krigens første år handlede det for medløberne (samarbejdspolitikere) om at sikre sig en ministertaburet i den regering, som Stauning tilsyneladende allerede havde forhandlet på plads med tyskernes øverste ledelse. Det var den »danske« regering, der var hovedansvarlig for, at 32.600 danske arbejdere i 1942 opholdt sig i Tyskland som de allieredes bombemål, og at der under krigen samlet arbejdede 128.000 danskere i Tyskland, heraf 14.000 kvinder.

Én dansk tysklandsarbejder var lig med én tysk frontsoldat.

Det var én af årsagerne til, at Danmark fik kul under krigen, hævdede man frimodigt. Som nævnt tidligere fik vi ikke kul, vi havde kun våde tørv – men blev arbejderne nogen sinde spurgt:– Vil i fryse eller knokle jeres røv i laser for den nazistiske krigsmaskine?

Kullene blev først og fremmest brugt til at holde gang i de hjul, der rullede for de danske værnemagere, og dermed for den tyske krigsindustri. En undersøgelse af rationeringerne af elektricitet vil helt klart vidne om de særlige begunstigelser, der tilfaldt værnemagerfabrikkerne.

Dette er blot et af de mange vidnesbyrd om en »dansk« indsats til gavn for den tyske krigsmaskine. Når arbejdernes holdning til sabotagen langt ind i 1944 var negativ, og at de i flere tilfælde forsøgte at hindre os i at udføre vore aktioner, skyldtes det efter min mening angsten for at blive arbejdsløs og dermed blive sendt til Tyskland. I 1944 blev jeg under en sabotageaktion tvunget til at affyre en maskinpistolsalve hen over hovedet på modvillige danske arbejdere

HJEM IGEN – I EN PAPÆSKE

På en cykeltur i sommeren 1942 kom jeg blandt andet til Lolland og oplevede Royal Air Force's skånselsløse angreb på Kiel og Hamborg, som kostede danske arbejdere livet. Afstanden til Kiel er vel mere end 100 km, men alligevel kunne vi se ildskæret på himlen. Over os kom bombemaskinerne uafbrudt i timevis. Enkelte fly måtte nødlande, andre styrtede ned. Vi prøvede et par gange af nysgerrighed at komme frem til flyene, men blev hver gang stoppet af tyske soldater.

Nogen tid efter sagde min far: – Else, har du hørt om Erik Nielsens kone? Du ved, jeg arbejdede sammen med Erik på B&W, ikke? Postbudet kom i dag og afleverede en pakke til hende, og hun siger så: »Det må da være forkeret, jeg venter ingen pakke.«

»Har De ikke fået nogen besked om Deres mand?« spørger postbudet. »Det er nemlig Deres mand, der er i papkassen.«

Manden var dræbt under et flyangreb, og det var altså måden, man kvitterede for hans indsats for Danmark – »und für das Vaterland«.

Men det var jo også kun en sølle arbejder.

ALSANG, ALGANG OG KONGEMÆRKER

Under Besættelsen blev danskerne i deres fortvivlede modløshed grebet af en national ånd, der på mange måder kan sammenlignes med sønderjyderne i deres kamp for at bevare dansk identitet i de mange år under det tyske åg, som de først blev befriet for i 1920.

Det var måske derfor med et stænk af mindreværd og dårlig samvittighed, når danskerne under Besættelsen sammenlignede deres indsats med nordmændenes.

Ikke alle ville køre på fribillet. Allerede i juli 1940 blev det første alsangsstævne afholdt i Ålborg, og ikke mindre end 1.500 danskere mødte op.

Disse stævner bredte sig som en steppebrand i de næste par år. Kulminationen blev en landsomfattende demonstration den første september 1940, hvor næsten en million danskere på et signal fra Danmarks Radio klokken 18, nemlig Rådhusklokkerne, sang Grundtvigs: »Moders navn er en himmelsk lyd«.

Kongen blev det nationale samlingsmærke, overalt blev han mødt af sit folk med den dybeste respekt. Et kongemærke i knaphullet var det ydre tegn på, at man var en god dansk mand. Selvfølgelig deltog også jeg i stævnerne, jeg var nysgerrig, her kunne man træffe andre unge.

Sentimentaliteten greb da også mig, når vi sang de gode gamle nationalsange, som f.eks. »Det haver så nyligen regnet«, »Som en rejselysten flåde« osv. Man kneb en tåre, når man så Dannebrog vaje mod en blå sommerhimmel. Men det var ærlig talt ikke mig, kunne det overhovedet nytte noget mod den nazistiske overmagt?

*Kommunisterne
arresteres –
tyskerne bad om
60, men de fik
mere end 300.*

Mine holdninger til blot at tænke på at yde modstand mod denne på alle måder imponerende og overvældende krigsmagt oversteg helt og aldeles min forestillingsverden. For mig ville det svare til at bede en myre tisse en elefant i øjet.

På turene rundt i København mødte man hele kompagnier marcherende frontsoldater for fuld udblæsning. De sang så det gjaldede mellem husmurene, og på byens pladser spillede store militær-orkestre – det lød imponerende.

Tivoligarden og Livgarden var vand ved siden af disse germanere. Mit og mine landsmænds mindreværd og rådvildhed voksede. Men lysten til at give nazisterne nogen på frakken manglede ikke hos mig. Spørgsmålet var kun, hvordan?

Mange danskere kastede al deres kærlighed på kongen, som hver dag red sin tur gennem byen uden nogen form for beskyttelse. Selv jeg, der aldrig har været den store tilhænger af monarkiet, følte en dyb respekt for denne gamle mand, som ved sin ensomme tur gennem en besat by, uden anden beskyttelse end et ubevæbnet folks, på sin måde præsenterede noget dansk, hvad dette så end kunne være.

Mange gik med kongemærker, og det blev så deres måde og sjældent mere at yde modstand på. Nogle demonstrerede deres foragt for herrefolket ved demonstrativt at vende dem ryggen, give dem den kolde skulder, men hvordan med skrueeffekten?

*Justitsminister
Thune Jacobsen
mente, at det var et
uvederligt gode, at
retshåndhævelsen
var på danske hæn-
der.*

ИЛЛЮСТРАЦИЯ: НЕКТОРЪ БИДЗІКІС

NAZITYSKLAND OVERFALDER SOVJET

Tidligt om morgenen den 22. juni 1941 arresterede det danske politi over 300 kommunister. Tyskerne havde ønsket ca. 60 arresteret, men myndighederne var venlige, pligtopfyldende og grundige. Igen godt dansk arbejde.

Min far var medlem af Danmarks Kommunistiske Parti (DKP) og havde i årevis huset emigranter. Derfor var han i farezonen. Han blev opsøgt af nogle partikammerater, der også havde undgået det danske politi denne morgen. En tid forsvandt far og fik – så vidt jeg ved – pålagt nye opgaver af partiet.

Under og efter den Finske Vinterkrig, og især i Besættelsens første år havde propagandakanonerne fra alle de »danske« politiske partier tordnet mod kommunisterne. De var nazisternes forlængede arm.

Nu var kommunisterne – disse ubetydelige undermålere – pludselig farlige, men nu var det nazisterne, de var farlige for.

FOLKETINGSSREKORD I EFFEKTIVITET

Folketingets forhandlinger i 1941.
Forhandlingsprotokol sp. 2452 -2474.
Den 20.august 1941 Danmarks Rigsdag:

- Klokken 15.00:
Første behandling af kommunistloven.

- Klokken 16.05:
Anden behandling.

- Klokken 16.10:
Tredje behandling.

Loven blev enstemmigt vedtaget
både i Folketing og Landsting.

ILLUSTRATION: HERLUF BIDSTRUP

Folketingsmand Ole
Bjørn Kraft (Kons.) på
hjemmebane.

Kommunisterne var nu de erklærede modstandere af Nazismen, de truede samarbejdspolitikernes gode forhold til undertrykkerne. Det var der i for sig intet nyt i, men linjerne blev betydeligt mere klare efter denne juni-morgen i 1941.

I vinteren 1941 bredte nøden sig i de hjem, hvor manden levede skjult for de danske myndigheder, eller hvor han sad fængslet. Mange kvinder kom og klagede over den behandling, de fik på socialkontorerne. Her talte man ned til dem, skældte dem ud, de var bare nogle »kommunistvin«, og man afviste deres lovlige og retmæssige krav om hjælp.

Situationen var uvant for disse arbejderkvinder. De var ikke vant til passivt at stå og føle sig ydmyget, at stå med hatten i hånden og tigge, de kendte ikke systemet. Mange af deres mænd havde igennem årene indtaget tillidsposter på arbejdspladserne, de havde altid følt, at deres mænd havde en status, at de var respekterede.

Men en dame, Edith, stor bred og mægtig, gik fra familie til familie og forklarede kvinderne om deres rettigheder, om den lov-

mæssige baggrund og gav dem udover nyt mod og »mandshjerte« praktiske anvisninger på, hvordan de skulle håndtere disse bureaukratiske skriverkarle, som var nogle pudseklude og et rådent systems forlængede arm. Hun fortalte, hvordan det »danske« politi ved familiefester eller ved nattetide blot brasede ind uden dommerkendelser og løftede dyner.

Som emsige landsforrædere, som lusede øjentjenere og håndlangere anstrengte de sig for at tjene de nazistiske forbrydere, prøvede at forudse og opfylde tyskernes ønsker, endnu før de var blevet fremsat.

Jeg hørte på og lyttede til disse fortvivlede kvinder, og ganske langsomt begyndte jeg at forstå og hade hele vort offentlige system, hele vejen fra regering og Folketing ned til selv de usleste bureaukrater og skrankepaver, deres dobbelthed, deres løgnagtighed, deres vilje til at gøre, hvad som helst for at holde skindet på næsen, deres totale mangel på overbevisning, mangel på holdning, mangel på en mening om ret og vrang.

Den manglende loyalitet og solidaritet, som de viste deres landsmænd i nød, stod for mig i skærende kontrast til kvinderne og deres beslutning om at holde ud – koste hvad det ville. Kvindernes kampånd kom især frem, når de mere eller mindre skjult ude i det fri eller i fængslet mødte manden, og denne bekymret spurgte, hvordan det gik derhjemme.

Det gik altid godt, uanset hvor elendigt det stod til:

Her var ingen klyngen

Senere har folketingsmænd forklaret deres lakajtjeneste med, at de følte sig truet til det. Truslen bestod i, at justitsminister og stikker Thune Jacobsen havde meddelt partigrupperne, at hvis forbuddet mod kommunisterne ikke blev gennemført, ville der ifølge udenrigsminister Scavenius komme direkte krav herom fra tysk side. Havde dét ikke været at foretrække?

Manglede disse »patrioter« mod og mandshjerte, eller var det en flok feje hunde, der ævlede?

Den gode, danske patriot og forkæmper for demokratiet, den konservative Ole Bjørn Kraft, kom med følgende bemærkning fra Folketingets talerstol: »Dette lovforslag er aldeles ikke – som nogen måske kunne tro – fremkaldt af Frits Clausens krav til statsministeren.

Nej, det er et stykke godt, gedigent samarbejdspolitisk arbejde« (Frits Clausen var det danske nazistpartis leder). Krænkelserne af vor forfatning skulle nazisterne ikke have æren for. Ole Bjørn Kraft er senere af flere blevet betegnet som nazist, men om dette er andet end et postulat og med urette, må andre afgøre. Nazisterne missede et revolverattentat mod ham. Jeg er noget i tvivl, om man skal beklage, at de ikke havde heldet med sig.

STØJSENDERE

Hjemme blev der spinket og sparet til en ny radio, hvad skulle man satse på? Hvilke modeller kunne tage England og Sverige? Hvem kunne trylle netop en sådan model op af jorden? Kendte man nogen, der kunne hjælpe til at forbedre modtageforholdene? Antenner i alle mulige mærkelige udgaver blev konstrueret og sat op, man pralede åbenlyst af netop sin udgave, nu var det mere vigtigt end nogensinde at få sande efterretninger udefra. I stuerne var landkort sat op på væggen, og efter hver udsendelse blev nålene, der markerede fronterne, flyttet.

Vor geografiske viden steg til uanede højder. Når det lød i højttalerne: »Her er London, her er London,« sad alle danske med hovederne inde i radioapparaterne for at opfange alt. Gaderne lå øde hen. Alle var stille, forstyrrelser blev ikke tålt, man noterede ned til den efterfølgende evaluering. Hvad blev der sagt? Men det var svært, for tyskerne var effektive; før, under og efter udsendelserne hylede det fra de tyske støjsendere.

Opmuntrende var særmeldingerne fra London, for når der var hilsener til Olga, Hans og Ole, vidste vi, at gode danskere skulle i aktion, hvad enten det var kaninerne (faldskærmsfolk) eller nedkastninger, det drejede sig om.

Endnu mere opmuntrende var det at høre tysk radios meldinger om fjendtlige luftangreb. Det kunne lyde: »Achtung, Achtung, hier ist die Luftlagemeldung, keine feindliche Luftfahrzeuge über das Ruhrgebiet.« Det krævede ikke særlige matematiske evner at regne sig frem til, hvor der så blev bombet og i hvilket omfang.

Under slaget om Stalingrad, var der en særlig udsendelse på tysk fra Moskva, hvor man opfordrede de tyske soldater til at stoppe galskaben, det meningsløse og for tyskerne helt udsigtsløse slagteri. Russerne lod en metronom lyde, og hvert syvende sekund lød en tør lidenskabsløs stemme:

»Igen døde en tysk soldat ved Østfronten.« Med mellemrum kom en opgørelse over, hvad det blev til på et minut, en time, et døgn osv.

Vore følelsesmæssige udbrud var voldsomme, hvis man i en melding lige akkurat mistede nøgleordene. Der blev hos os talt med meget store bogstaver, for budskaberne var vigtige, især når man skulle bytte nyheder eller rygter med naboer og andre.

Ofte blev man overrasket over, hvor hurtigt en nyhed fra mund til mund kunne bevæge sig igennem København.

ANTI-KOMINTERNPAGT

I november 1941 tilsluttede Danmark sig – sammen med en række fascistiske lande – den såkaldte Anti-Kominternpagt. Men her gik politikerne over stregen. Der var studenteroptog til Amalienborg, hvor studenterne i en resolution stilet til kongen forlangte afskedigelse af udenrigsminister Scavenius. Endvidere lød det: »Vi vil hellere dele kår med det norske folk, end uden modstand lade Danmark bruge til formål, der står i yderste modsætning til vor vilje til at leve i et frit, folkestyret Danmark.«

Denne store folkemængde sang derefter den norske nationalsang, »Ja, vi elsker dette landet«. Om det gjorde større indtryk på politikerne, ved jeg ikke, men både jeg og mine skolekammerater var så grebne af stemningen, at vi mødte op som protest ved nazisternes berømte Forum March.

En søndag ville nazisterne afholde et stort møde i Forum for senere i en parademarch til den lille Hornblæser ved Rådhuspladsen at nedlægge kranse. Ved Forum var betjente med stålhjelme opstillet i hver sin side af gaden på række som to mure, nazisterne kunne marchere imellem. Derved skulle de være beskyttet, og slagsmål med demonstranter skulle kunne forhindres.

Vi var 8-10 knægte fra klassen, som ville se på løjerne, men hurtigt blev vi klar over, at vi ville bidrage til at give nazisterne en oplevelse for livet og et overbevisende indtryk af deres popularitet. Cyklerne blev parkeret i sikkerhed. Flasker, dåser, æg, og rådden frugt blev droppet over politikæden lige i hovedet på naziheltene. Folk skreg, heppekor håned dem. Jeg var bange, nazisterne så drabelige ud i deres uniformer, lange støvler, skråremme og hvad de ellers brugte af tingel-tangel.

Men betragtede man deres øjne, kunne man dog se angsten lyse ud af dem. Betjentene stod helt rolige, de var overbevist om, at de ikke ville blive ramt af vort kasteskyts. Fronterne var trukket op. Nu brød flere store nazister ud af kolonnen, de sprang ud og prøvede at hale nogle demonstranter ind imellem sig.

Der faldt nogle drøje hug, men så blandede betjentene sig.

Demonstranterne blev venligt, men bestemt skubbet væk, mens andre betjente af hjertens lyst huggede løs på nazisterne. Betjentene havde nok ikke glemt nazisternes marcher, hvor de skånselsløst pandede danske betjente ned.

Spademarchen er vel den bedst kendte, fordi nazisterne her brugte spadernes skarpe kanter og invaliderede en betjent for livstid.

Ved Jarmers Plads og ved Søerne lykkedes det for demonstranter at splitte marchkolonnen i småbidder. Helt systematisk skar man dem af i mindre og mindre enheder.

Det var imponerende at se en tilfældig gruppe mennesker arbejde sammen på en måde, som var der en overordnet, nærmest militærisk ledelse, hvilket der ikke var; dette var spontant. Snart begyndte nazisterne at flygte. Hele tiden var vi knægte samlede, så vi kunne komme hinanden til undsætning, hvis det skulle knibe.

Vi holdt os beskedent i baggrunden og faldt over de enkelte nazister, som vi kunne magte. 15-20 danske Hitler-Jugends på vor egen alder stak af og løb ind i Ørstedsparken. Vi plankede den og nåede dem ved en bro.

Vi angreb dem forfra og bagfra, de blev snotforvirrede og holdt ikke sammen på trods af, at de var næsten dobbelt så mange, de prøvede at stikke af enkeltvis. Det var næsten for nemt for os, og de fik en læsterlig gang tæsk.

De bad om nåde, men da de havde været så umanerligt højrøvede, var der ingen kære mor; de blev smidt på hovedet i søen med ordene:

– Vi håber, I kan svømme!

Hvor var de ynkelige at se på, grædende og med uniformerne drivende af vand, pladder og andemad. Jeg har mødt nazister i mange situationer, men billedet har altid været det samme: grove, provokerende, storpralende, truende og voldelige – lige til man satte

skovlen under dem. Hvis den enkelte skulle præstere noget på egen hånd – borte fra flokkens beskyttende vinger – og hvis han mødte modstand, ville nazisten klynke og bede om nåde.

Vi gjorde status. Vi havde ikke fået en skramme, men fire cykelpumper var slået vinde og skæve. Godt tilfredse med dagens arbejde kørte vi hjem for at få en bid brød. Mor og far spurgte ret interesserede til min færden.

Ikke uden stolthed fortalte jeg nu, hvordan vi havde omdannet H. C. Ørstedsparken til svømmestadion.

– Ja, sagde far, det er nu meget godt, men bliv nu ikke overmodige, og pas nu på.

ILLEGALE BLADE

Efter at min far havde undgået de første store kommunist-arrestationer, fik han til opgave at fabrikere illegale blade. Det første illegale trykkeri foregik hjemme på spisebordet, og jeg tror, at vore genvordigheder i det store og hele lignede alle andres.

De første tryksager blev lavet som hektogrammer og linoleumstryk. Uvant, som vi var i omgangen med tryksværte, var forklaringer overflødige, hvis politiet dukkede op. Hænder, tøj, ja endog pletter på møblementet, talte deres eget stille sprog. Det danske politis skarpsindighed ville ikke blive sat på en alvorlig prøve, dertil var beviserne for iøjnefaldende.

Produkterne var nærmest ulæselige, men der var god afsætning, de var jo forbudte.

Far havde fået fat i en hånddreven sværteduplikator, men også den gav problemer; den larmede, nærmest gungrede, man brugte en stencil, som lignede et meget tyndt papir. Når man skrev på maskine, slog man farvebåndet fra og hamrede så bogstavtypen igennem stencilen. Derved fremkom huller, som sværten kunne sive igennem. Man havde også »penne« med skarpe hjul i forskellige bredder, dem kunne man tegne med.

Men tit havde man siddet dødsens træt efter en lang dags arbejde, og når værket var næsten fuldført, kom man ofte til at trykke et hul ét eller andet sted i mesterværket.

Det resulterede i store klatter og selvfølgelig altid midt i den vigtigste tekst – så måtte man begynde forfra.

Skiftningen af de sværtefyldte stencils svinede enormt, indtil man fik taget.

Distribueringen foregik på hundrede og sytten forskellige måder, her var folk virkelig opfindsomme. Barnevogne, ja min søster Lillian havde sine faste ture, 9-10 år gammel, med dukkevognen.

En nat var far på vej hjem fra et bal, hvor han havde spillet. Han kørte med violinen og saxofonen spændt fast på cyklen, og da han blev stoppet af et par betjente, spurgte de interesseret:

- Hvad er det, De kører med?
- Maskinpistoler, siger min far grinende.
- Åh, hold kæft, se nu bare at komme hjem og i seng.

Et problem var at skaffe penge til materialerne. Noget papir fik man fra partiet. Før politiets razziaer satte ind den 21. juni 1941, havde Kommunistpartiet skjult papir i illegale depoter, men noget fik man også fra partimedlemmernes lommepege ved salg af Niels Ebbesens-mærker. Et andet problem – og nok det værste – var det danske politis ihærdige jagt på trykkerierne.

Hvor mange danskere, der blev taget i denne form for illegalt arbejde, ved jeg ikke, men det var mange, og ikke så få vendte aldrig hjem fra KZ-lejrene.

Illegal transport

Transport af illegale blade foregik på mange måder bl.a. i barnevogne – min søster Lillian på 11 år benyttede sin dukkevogn.

Rekruttering af nye sabotører skete ofte fra disse bladgrupper, ligesom de hjalp med at skaffe logier og depoter.

Mere end 15.000 danskere vandrede gennem tyske fængsler, torturkamre og koncentrationslejre, og bladfolkenes andel heri var betragtelig. Personligt undgik jeg senere på krigen bladgrupperne. Dels var det en overtrædelse af »lovene« om sikkerhed i illegalt arbejde: »Du må ikke blande forskellige organisationers arbejde sammen«. Men først og fremmest fordi de på grund af deres store berøringsflade med mange mennesker om sig, blev et for stort risikomoment.

Når hele stuen fungerede som trykkeri, havde vi altid en mand hængende på gaden for at advare. Det tog jo en hulens masse tid at få det pakket sammen og gemt væk på loftet. Kasseret papir og stencils skulle fjernes, og når kakkelovnen ikke kunne bruges, måtte tingene anbringes i skraldebøtter langt borte fra trykkeriet.

De illegale blades betydning skiftede karakter fra at være en kamp om holdninger til at være oplysende om, hvad der egentlig foregik, og de blev til sidst en udslagsgivende faktor. Bladene formidlede Frihedsrådets strategier, holdninger og opfordringer videre til det danske folk under de sværeste perioder i Danmarks-historien.

Folkestrejkerne kunne aldrig have udviklet sig, som de gjorde, og sejret uden de illegale blade.

MÅSKE ET MANDFOLK

I sommeren 1941 dukker bedstefars tidligere plejebarn, wienerbarnet Max, op, men denne gang i fuld ornat. Flot, imponerende, stod han der i sin forhadte naziuniform. Stolt som en pave var han nærmest ved at falde ind gennem døren for med udbredte arme at falde den gamle mand om halsen.

Hans ansigt strålede i forventningens glæde, her ville han blive modtaget med begejstring, han var jo vor og dette lille lands frelser og beskytter mod de fæle englændere.

Ansigtstudtrykket ændredes, han blev forfjamsket og forvirret, da bedstefar afværgende holdt sine hænder op og nærmest skubbede ham ud på trappen og med høj tydelig stemmeføring på fejlfrit tysk meddelte ham:

– Den soldat, den herre, der står her foran mig i tysk uniform, kender jeg ikke.

Max stammede forfjamsket:

– Jamen onkel Karl, du må da kende mig, jeg har jo boet hos dig.

– Nej, jeg kender ingen og vil ikke kende nogen, som bærer tysk uniform. De vil være velkommen til at komme igen i almindelig påklædning, så vil jeg overveje, om De kan komme indenfor i mit hus.

Dette skulle forstås således, at hvis han kom igen, ville bedstefar vide, om han var nazist, og var han det, var det heraus. Den gamle lukkede stille og roligt døren, sagde ikke engang: Auf Wiedersehen, altså på gensyn. Max sjuskede af med sin nazistiske overbevisning, der nok var blevet noget skrammet.

Mit syn på bedstefar blev herefter ændret noget.

BUD HOS EN SLAGTERMESTER

I sommeren 1942 blev jeg bud hos slagtermester Jørgensen på Østerbrogade. 30 kr. om ugen var en ganske pæn løn. Lidt efter lidt fik jeg flere og flere opgaver betroet, og en dag fik jeg 35 kr. i ugeløn og nogle store dejlige bøffer til dem derhjemme. Jeg lavede forskellige pølser, medisterpølse, rullepølse og mødte mester hver morgen i Købbyen, hvor jeg var med rundt og købe ind. Han var en meget selskabelig og noget tørstig mand, så torveturen endte gerne med, at jeg slæbte varerne ud til forretningen, medens han gik på værtshus. Konen spurgte mig ofte:

– Hvor er mester?

Det blev til lidt af en vane at kunne stikke en løgn, men en dag blev det for meget for mig, så jeg sagde:

– Han er gået i kirke, jeg tror, det var den katolske, han gav indtryk af at have brug for at skrifte og bede om syndsforladelse.

De behandlede mig godt, jeg kunne lide at arbejde der og gjorde hele tiden mit bedste for at få tingene til at fungere. Et af jobbene var at flække lammehoveder. Jeg lagde hovedet op på en huggeblok og knaldede det én lige i skallen med en stor økse.

Ramte jeg bare lidt skævt, skøjtede det rundt i lokalet. En dag stod jeg og gloede lammet lige ind i øjnene, og jeg er vel blevet lidt

svimmel. Jeg huggede, og hovedet røg med et drøn ud igennem et lukket vindue. Jeg tilstod og blev tilgivet. Mester overtog nu selv dette flækkeri. Når der var stille og roligt butikken og vi fik en kop kaffe, skete det oftere og oftere, at mester sagde til mig, når der dukkede en kunde op:

– Aage, smut lige ud og se, om det er noget, du kan klare.

Jeg kunne vældig godt lide kontakten med kunderne, og efterhånden var jeg i forretningen, når jeg ikke havde andet at lave.

En dag ekspederer jeg en meget fornem dame. Hun skulle have et kilo hakket oksekød på klods (kredit). Jeg hakkede det, og stoppede kødet ned i hakkemaskinen med et bræt fra en kasse med røgede sild. Pludselig fik hakkeren fat i brættet, jeg halede diskret i det, men måtte vinke farvel til det.

Engleblidt spurgte jeg:

– Vil fruene have det hakket to gange? – Ja tak.

Til fyraften var jeg lynhurtigt ved hakkemaskinen for at gøre den ren og for at fjerne eventuelle spor, men jeg blev jaget væk, og mester gjorde selv maskinen ren.

Pludselig brølede han op, og eder og forbandelser sværtede luften sort. Jeg tilstod og fik en meget lodret skideballe. Et par uger efter kom damen igen, mester ville ekspedere. Men nej da, hun ville gerne ekspederes af den unge mand, for sidst hun var her, havde jeg fundet noget af det lækreste, familien nogensinde havde smagt. Hun vil gerne have som sidst.

Hakkemaskinen var gjort klar, og da jeg diskret stod med et bræt i hånden, spurgte jeg mester:

– Skal hun have en pind lige som sidst?

Det er jo dét, hun beder om.

Mester forsvandt ud i baglokalet, og så snart hun var gået, blev jeg kaldt derind og fik at vide, at jeg var en uforbederlig slyngel – men jeg var ikke et sekund i tvivl om, at både mester og frue var ved at omkomme af grin.

Ugelønnen blev hævet med en femmer.

En dag dukkede en tysk soldat op i butikken, han lignede ikke herrefolket, men mere en forslidt landarbejder.

Pænt bad han om en røget skinke. Mester forstod ham ikke, eller ville ikke forstå. Har han rationeringsmærker? Har han en tilladelse til indkøb?

Men han blev stædigt ved. – Aage, kom her, kan du tysk?

– Noget. – Hvad er det, han vil?

– Han vil købe den ene af de to mugne skinker, der har hængt på en krog i kælderen i de sidste tre år.

– Kan du ikke bare få ham ud?

– Nej, når han vil blive glad for en skinke, og vi har den, så skal han da også have den.

– Det kan man da ikke.

– Gu' ka' man så, nu skal De bare se, mester, den klarer jeg.

Vips ned i kælderen, fat i nogle grove børster og klude, ind under en vandhane og her var så alle tiders lækre skinke. Jeg kom op, viste den til prøjseren og spurgte, om han også syntes, det var en dejlig skinke. Mester var forsvundet ind i baglokalet.

På cykeltur i København i 1942.

Bemærk de hvide striber på kantstenen og på standeren bag ved. Det var for at markere for kørende i en tid med mørklægning.

Da prøjseren var væk, dukkede han op igen og spurgte:

– Hvad tog du for den? Jeg opgav ham prisen.

– Det er mere, end vi tager for friske varer.

Noget fornærmet spurgte jeg:

– Skal den elendige prøjser ikke betale for det store arbejde, jeg har lagt i hans rådne skinke? Skal jeg arbejde gratis for en ty-sker? – Nej, det skal du selvfølgelig ikke, men rådden, det var den da. – Ved De hvad, mester, jeg går ned og gør den anden skinke klar, for det varer ikke længe, så kommer der en prøjser til, og han vil absolut have den, for den første var så god.

Min løn blev igen sat op, nu til 40 kr. Både mor og far var imponerede, for jeg fik også rigtig mange drikkepenge og havde tit varer med hjem. I begyndelsen af måneden kørte jeg rundt og krævede penge ind. Ofte kørte jeg rundt med flere tusinde kroner og satte så pengene ind på mesters konto i banken. Under en sådan ekspedition gik der kuk i det, der stod en masse mennesker bag mig, og uden at tælle efter stoppede jeg pengene ned. Godt nok mærkede jeg straks, at det var et usædvanligt tykt bundt sedler, men jeg gik ud, for jeg havde fået pengene blandet sammen og kunne derfor ikke gøre rede for, om jeg havde fået mere, end jeg skulle have.

Jeg kørte over i Fælledparken, gjorde mit regnskab op og begyndte at tælle pengene; der var ca. 700 kr. for meget, en formue. Kunne jeg bare stoppe dem i lommen og holde kæft? Det ville jo ikke være rigtigt bare at beholde pengene, og hvad med bankmanden? Efter svære overvejelser valgte jeg at køre tilbage til mester og fortælle ham, hvad der var sket, og sammen gjorde vi kassen op. – Joh, der er godt 700 kr. for meget, det er nok bedst, at du afleverer dem. Det kan jo være, at de kommer i tanker om, at det er dig, der har fået pengene, du var jo i slagtertøj, og når de har mit kononummer, kan de hurtigt finde frem til dig.

Jeg kørte over i banken, fik fat i bankmanden og fortalte ham, at han havde udbetalt for meget. Han så ikke engang op, men strøg blot pengene uden et ord. Der stod jeg, og han sagde hverken tak eller rend mig i røven.

En dag havde jeg været rundt med varer og var på vej til den sidste kunde med en kæmpe stor skinke hængende i et net på cyk-

kelstyret. En kostbar sjældenhed og en næsten uerstattelig vare i krigstid. Cyklen punkterede, og jeg trak til en cykelsmed.

Medens jeg var inde for at høre, om han kunne lappe cyklen, så jeg en skygge, der lynhurtigt snupede nettet med den pragtfulde steg. Hurtigt var jeg ude på vejen og så en mand spurte væk i rasende fart. Af fuld hals skreg jeg:

– Stop tyven, han har stjålet min flæskesteg. Lidt flov over, at nogen havde taget fusen på mig, måtte jeg ringe til mester og fortælle ham den barske sandhed.

Til sidst havde jeg en ugeløn på 50 kr., og en dag spurgte mester mig, om jeg ville i lære hos ham. Jeg ville tænke over det og drog på sommerferie med penge på lommen – trods det, at jeg måtte betale kostpenge hjemme til mor.

Siden har jeg fortrudt, at jeg ikke gik den vej. Jeg har uden al tvivl altid haft talent for at handle og har altid godt kunne lide at tinge og prange.